

Spindler, Jernej Simplicij kot superintendenti, na drugi za obstanek prave vere nadvojvodje: Ferdinand I., Karol, Ferdinand II. in škofje ljubljanski. Zmaga naših bila je nestanovitna; da bi bila, morale so se moči združiti in tako „viribus unitis“ nasprotnika napasti. A to še ni zadostovalo! Videlo se je, da manjka vodje, moža, ki bi zraven junaškega poguma imel visoko učenost, zraven gorečnosti za vero stanovitno in neustrašljivo marljivost; vojskovodje, ki ne bi samo zapovedoval, marveč ki bi sam zmagonosno s katoliškim praporom v roci bojne vrste prediral in vojščakom pot kazal. Katoličanstvu na srečo imela je za dušni blagor svojih sinov in hčera zeló vneta mati tacega sina — vodjo, zval se je — Tomaž Hren.

Narodil se je leta 1560. v Ljubljani. Oče bil mu je Lienhard, po veri protestant. Početne šole v Ljubljani dovršivši gre na Dunaj k stricu svojemu, dr. Gašparju Žitniku. A tu ne ostane dolgo, kajti vrne se v Ljubljano precej po dovršenih modroslovnih šolah. Sedaj hrepení po italijanskih vseučiliščih, kjer bi rad pravo študiral. Al sklepi božje modrosti so skrivni. Popade ga mrzlica, ki ga z lepa ne zapusti. V tej bolezni storí obljubo, če se ozdravi, duhovskemu stanu posvetiti se. In res, ko se mu zdravje povrne, gre leta 1586. v Gradec; študira tu bogoslovje in postane leta 1588. mašnik. Služboval je nekaj časa v Gradcu, potem pa v stolici ljubljanski kot kanonik, po smrti Boštijana Zamunga kot stolni dekán in po smrti Janeza Tavčarja kot škof.

Na stolico prišedšemu bila mu je glavna naloga „zati-ranje protestantizma“. Z vso eneržijo prične boj, v katerem ga nadvojvoda Ferdinand z veseljem podpira. Spreobračati začne pred vsem glavno mesto, ki se je uže skoro popolnoma preverilo.

Prvo zmago dobí Hren 10. svečana leta 1597. v dežel-nem zboru, kjer so protestantski poslanci pod vodstvom grofa Thurna sklenili Ferdinandu II. udanosti ne priseči, dokler jim ne podeli popolne verske svobode. Hren s svojimi protestira zoper to in Ferdinandu priseže se pokorščina 13. svečana istega leta, ne da bi se jim podelila verska svoboda. Da, njih nepokorščina kaznuje se s tem, da se število luteranskih poslancev od leta do leta znižuje.

Še hujša osoda zadene protestantski mestni odbor. Hren vedoč, da bode imelo njegovo postopanje le potem dober uspeh, če se gospodarstvo mesta protestantom odvzame in katoličanom izroči, prosi z nadvojvodinjo Marijo nadvojvoda za razpust mestnega odbora. Ferdinand vstreže z veseljem njegovi želji in dovoli le onim voliti, ki so pravi sinovi rimske cerkve. Akopram ni bil novi odbor (zarad pomanjkanja moči) čisto katoliški, bil je vendar Hrenovim nameram zadosta spreten, kajti uže 1. listopada leta 1598. vzame brez ovirov špitalsko cerkev zopet vlast; raztrže novoverne knjige, uniči krstni kamen in bere slovesno sv. mašo. Stanovi so sicer pritoževali se, a vse pritožbe niso nič pomagale.

Med tem pride od nadvojvode višji ukaz, vsled katerega imajo protestantski predikovalci in učitelji Ljubljano zapustiti. Stanovi, v hudi stiski, združijo se z onimi dežele Štirske in Koroške in iščejo pomoči pri cesarju Rudolfu II. sklicevaje se na bruksko sporazumljenje (kjer jim je dovolil l. 1578. nadvojvoda Karol očitno spoznavanje nove vere in svobodno imenovanje in zdrževanje pastorjev), a zastonj. Predikovalci morajo — nolentes — zapustiti mesto, med drugimi tudi Felicijan Trubar, zadnji superintendent na Kranjskem. Bežal je v Moravče, ker pa ni bilo tudi tu varnosti, išče si zavetja pri grajščakah, tu ga sicer najde, a le za malo časa, kajti uže leta 1560. moral je bežati na Nemško. Istega leta morali so zapustiti deželo tudi: Ni-

kolaj Vurič, Jurij Klemens, Ksilander, Kumprecht in drugi. Plemenitaži, posebno grof Thurn, so si sicer na vso moč prizadevali, jih na svojih grajščinah obdržati, a eneržija Hrenova in Ferdinandova ni pripustila.

V istem letu zaprle so se tudi protestantske šole, ker je njih vodja M. Engelbert uže l. 1598. Ljubljano zapustil. (Dal. prih.)

Nekaterih današnjih národov ženitovanjski običaji.

8 kultur-historijskih obrazcev.

Spisal L. Gojko.

VI.

Lotišani.

Lotišan tudi rakije pošlje v hišo, kjer bi se rad oženil, in če mu dovolijo, odbere moškega pa žensko, da gresta snubit. Tudi nevesta izvoli žensko, a dva moška: eden jo vpelje, eden pa o snubitvi nameščuje. Ko ženinov snubec hitro stopi v hišo, iz izbe pripeljejo nevesto, spremlja jo mnogo tovarišic. Pred njo nesó dve sveči, za njo dve, če prav se po dnevi godí to, in na glavi ima „krono“, strehi podobno, okrašeno z Marijanskim steklom, zato jako leskečo in težko.

Snubec opomni: „Šel sem za stopinjami, ki so prav do te hiše pripeljale me“.

Dever ga povpraša: „Kaj iščeš?“

Snubec odgovori: „Našel bi rad tovarišico, da bi mi prala, da bi mi pletla nogavice“.

Dever opomni: „Izberi, tu imaš dosta dev“.

Snubec odbije: „Sam je ne izberem, daj mi jo ti!“

Dever mu izbere nevesto.

Takoj po tem obredu nevestin namestnik stopi bliže in ženinovega poslanca povpraša, ali bode pošteno živel ž njo, ali jo bode hranil, oblačil in rad imel. Poslanec vse obljubi. Namestnika segneta drug drugemu v roko in s tem zatrdita, kar se je zgodilo, nekedo drug pa oba mirno vdari po sklenjenih rokah.

Nvesto odpeljejo za mizo. Ženski, ženinova in nevestina, stojite na postrežbo v hiši in držite v rokah vsaka svoj vrč, polen piva, zmešanega z medom. Prva pije nevesta, po nevesti pije njen dever, po deveru njen namestnik ali govornik, po namestniku pa snubec, a po snubci pijejo vsi pričujoči in vsi segnejo drug drugemu v roko. Po tej pijači nevesto pripeljejo izza mize na drugi strani, težko krono snamejo jej raz glavo, s trakom ovijejo glavo — in nevesta začne slovesno vabiti na svatbo.

Poroka je navadno tretjega dne po snubitvi. Po nekaterih krajinah ima ženin samo enega devera, po nekaterih pa po dva. Ženin in dever vsak svoje ledije navskriž ovijeta s pasom in z belim robcem, le da ženin ima vrhi robca svilen trak in navadno posebno sukno iz modre ali pa rujave svile. Po nekaterih krajih ženin nosi tudi meč.

Ko uže nekoliko dni svatujejo pod nevestino streho, zvrsté se ponočni čas njeni in ženinovi gostje v slovesen sprevod in odidejo na ženinov dom. Na poti iz sprevoda izgine nekoliko svatov in bežé na ženinov dom, zato da nevesto prehité in pozdravijo o prihodu in dvignejo raz saní. A častnejše je, če sama brzonogo skoči sè svojega sedeža. O nevestinem prihodu jako in mnogo streljajo. V hiši nevesta sede svekrvi (schwiegernutter) v naročje, če pa svekrva dovoli, smé sestí v naročje tudi kateri drugi ženski. Nevesta mesec dni nosi težko, a svitlo „krono“ na glavi. Naposled očap kajo ne-

vesto. Svekrva jej posadí čapko na glavo in uhne jo, nevesta uhne pa ženina. Po tem mora malo pogospodiniti: kruha prinesiti na mizo in z rakijo postreči gostom. Tam pa tam jej tudi, kakor v Estoncih, dete prinesó v naročje. Nevesta ima izbo ali hram, ki je zmerom mrzel, nezakurjen, če je zima še tako huda. Ta hram je shramba za zrnje in v to shrambo pošljejo ženina in nevesto počivat, ali takoj ju zopet vskličejo, na kar morata zmerom pripravljena biti. Ko se prikažeta iz shrambe, dajo jima vode v skledi, zato da se omijeta, po omitji pa oba gresta vsak po svojo otiračo, da se obrišeta. Po nekaterih krajinah ženinu in nevesti dajo dve skledi, eno skledo prekucuje ženin, eno pa nevesta, a kateri njiju urnejše dela to, tistemu dajo večo čast. Ženin ima tudi to nalogo, da mora močno palico, ki jo dva moža vodoravno držita, prelomiti na opomin, da, kateri obeh zakoncev razkalí zakonsko slogo, ga zadene kazen, kakor je prelom zadel palico.

V Mordvanih se nevesta, ko po svatbi prvokrat gré pogledat domú, pelje na vozu, nad katerim je bela plahta razprostrta, z njo vred pa na vozu sedite družici. Ko se približajo domu, dvigneta jo o velikem kričih raz voz dva ženinova prijatelja in zaneseta prav pred domača vrata. Tu pa jo vpričo deverov in družic pozdravijo vse vaščanke. Iz hiše pride mati in prinese polno ponvo hmelja. Ta hmelj zapali z gorečo trsko in ponvo postavi nevesti na desno nogo; nevesta pa to odrine od sebe. Mati dvakrat učini to in obakrat nekoliko raztresenega hmelja pobere in pridene. Skrbno pazijo, kako ponva pade: če se prekucne na drugo stran, znači to novima zakoncema vsakojake neugodnosti; a če pade tako, da je odprtina zgoraj, obeča to srečo.

Po tej poskušnji je na vrsti še očita razdaja goste kaše, po katero iz vasí pridejo stari in mladi. Vsakemu te kaše dadó polno žlico, nekateremu tudi v klobuk, nekateremu na ogel v krilu, ali pa tijà, kamor kdo hoče.

Slovansko slovstvo.

Nacrt slikâ iz života našega hrvatskoga naroda po Slavoniji i Srijemu.

To je djelo nagradila „Matica Hrvatska“ iz zaklade grofa Ivana Draškovića za god. 1878. Djelo je razdijeno u tri diela: I. Nacrt slavonsko-srijemskih selâ, njivâ, sjenokoša, šumâ, stoke i domaće živadi; gdje kojih starih običajâ u društvenom životu; nacrt obće slike seoskoga života onoga naroda; putopisna crtica iz Srijema; nacrt njekih znamenitosti u Srijemu; o njekih pojedinih važnijih mjestih kao: Zemun, Karlovci, Vinčinci, Ilok, Mitrovića i o starinah u Slavonskoj Posavini. — II. Nacrt četrdeset pojedinih slikâ iz života naroda. — III. Pučki običaji: kod poroda i kršćenja, ženitbe, kumovanja, smrti i pogreba, koledovanja, svetkovanja uskrsa, ladovanja na Gjurjevo, kresa na Ivanje, na dušni (mrtvi) dan, na badnjak i božić.

Možebit će se u ovih nacrtih slikâ iz života naroda naći toliko zanimivosti, koliko ma u kojem stranjskom spisu o pučkih običajih; jerbo običaji našega naroda kano i narodne naše pjesme i pripoviedke mogu se u svakom obziru takmiti sa stranimi, a svoje je ipak svakoj rodoljubivoj duši, svakom domorodcu i svakoj domorodki milije nego tudje. Mi tudje, što samo valja, dostojno cijenimo i uvažamo, ali svoje uz to i prigrljujemo i iskreno ljubimo.

Pozivam najučtivije rodoljubivo občinstvo na predbrojenje do konca mjeseca studenoga o. g., da se uzmogne ustanoviti, u koliko od prilike iztisaka moglo bi se isto djelo izdati. Čim se javi toliko predbrojnika,

da bi se mogao tiskarski trošak barem u polak podmiriti, doći će djelo pod tisak. Cien a knjige od prilike 15—16 tiskanih araka u osmini bit će 1 for.

U Zagrebu 23. rujna 1880.

Mijat Stojanović.

S tem pozivom vabi gosp. Stojanović na naročilo knjige, katera bode zanimiva tudi nam Slovencem, in tedaj vredna, da tudi mi pripomoremo z majhno naročnino 1 gold., da pride na svitlo. Zato naj bi tudi drugi slovenski časniki ponatisnili Stojanovičev poziv.

Naši dopisi.

V Gorici 24. okt. — Obečal sem v predzadnjem listu nekaj šolske statistike. Začetni šolski kaós se je zdaj ulegel in uredil in važniše letošnje številke o šolstvu so te-le: Bogoslovsko učilišče — za 4 škofige — šteje 33 poslušalcev. V 1. tečaj jih je vstopilo 10, med temi 7 iz goriške nadškofije (iz goriškega gimnazija 8). 1. gimnazijski razred šteje v 2 paralelakah 79 učencev (Slovencev 35); vsled sprejemne prekušnje je bilo zavrnenih 40 učencev (med temi 6 Slovencev). Vsi gimnazijski razredi imajo čez 350 učencev. — Viša realka je sprejela od 43 vpisanih učencev 36. — Z realko združena pripravljavnica šteje (v 1 samem oddelku) okoli 60 otrok. — Žensko izobraževališče ima v 4 slovenskih razredih 49, v 4 italijanskih razredih 56 učenk. Da-si se kandidatnjam 1. tečaja ne bodo podelovali več štipendiji, oglasilo se je vendar 13 Slovenk in 13 Lahinj. — Deška vadnica šteje v 4 razredih in 8 oddelkih 550 otrok, med temi Slovencev 263. V slov.-nemškem 4. razredu je 63, v laško-nemškem 72 učencev. Iz teh 2 šol bosta dobivala v prihodnje svoje rekrute gimnazij in realka. Še imamo celo lègijo otrok v državni dekliški šoli, v deški in dekliški mestni šoli in v dekliški šoli čč. Uršulinaric, toda dotične statistike ne vem. Vidite tedaj, da prej umrjemo za lakotjo, ko za pomanjkanjem „intelligencije“! — Preteklo sredo, 20. t. m., je imel deželni šolski svet sejo. Tisti dan smo izvedeli, da je gosp. deželni šolski nadzornik dr. Gnad poslavljen z redom železne krone in službe na Kranjskem odvezan. — Jutre se začnejo tukaj učiteljske preskušnje. Za meščanske šole imamo tukaj 2, za ljudske 7 kandidatov in kandidatnj. — Preteklo nedeljo je bil v meščen novi mestni župnik pri sv. Ignaciji na Travniku, gosp. Iv. Wolf, prihodnjo nedeljo pa se bode dal vmetiti nov predmestni kurat v Podturnu g. Martin Zucchiatti — oba Slovenca. — Eden prvih poštenjakov naše nadškofije — mož stare korenike — g. Fr. Petkosič, župnik v (laš.) Romans-u, postal je častni kanonik. — Nekdaj niso naši laški someščani nič vedeli, kaj slovenski listi o njih in njihovih zadevah pišejo; zdaj je drugače; zdaj ostro kontrolujejo naše časnike in to je naš največi napredek v Gorici, da tudi Italijani naše liste berejo ali si jih vsaj tolmačiti dajejo. Dokaz temu, da sta g. župan in starešinstvo te dni „Soči“ pravdo napovedala zaradi nekega dopisa o „veteranih“, v katerem sta se čutila razžaljena. V zadnji številki je dopisnik („Srebernjak“) nekaj preklical, ne vem pa, ali je s tem pravde konec. — Naša 20 let stara čitalnica je imela sinoči letni občni zbor. — Zdaj, ko to pišem, imamo hud vihar; priletala je toča. Celi teden smo imeli odjužno vreme.

Iz Trsta 25. okt. (*Pozor Slovenci!*) Ni davno, kar je glasoviti Fambri razglasil članek: „Istria è il nostro confine orientale“, v katerem Istro v žrelo meče Italijanom in na katerega so opozorile tudi „Novice“ v svojem zadnjem listu. Danes pa moram Vam poročati, da je zopet